

Финансовата криза на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ,

Уверен съм, че за всички е ясно, че финансовото положение на българското общество и отгук на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ не е добро. За съжаление, това поражда слухове, които често нямат нищо с действителността. Както е озаглавен един от офортите на Гойя „Сънят на разума ражда чудовища“. А разумът в нашето общество спи доста отдавна. Поради тази причина ректорското ръководство ще си позволи да запознае колегията сравнително по-широко с принципите на финансирането на Университета и сегашното му състояние.

Основни принципи на финансиране на държавното висше образование

Държавната субсидия се определя от броя на приетите студенти по нормативи, различни за различните професионални направления, но еднакви за всички висши училища. Финансирането не зависи от качеството на висшето училище или на професионалното направление. Това води до липса на конкуренция между висшите училища за повишаване на качеството на институциите или специалностите.

Същевременно се създава нездрава конкуренция между висшите училища да запълнят на всяка цена определената им максимална квота, без да се съобразяват с достойнствата на кандидат-студентите.

Действащите нормативи за издръжка на един студент са формирани от средства за работна заплата; средства за осигурителни вноски; средства за СБКО; средства за веществена издръжка (разходи за дейност).

Понятието „норматив“ предполага единен подход при определянето му за всички висши училища. Включването в нормативите за издръжка на обучението на средствата за работна заплата и присъщите осигурителни плащания и разходи за СБКО изкривяват действието на единния подход, защото учебната натовареност на преподавателите във висшите училища е различна и няма единни правила за определянето на работната заплата във висшите училища. Няма и система, която да оценява качествата на преподавателите, приносът им в науката и в дейността на висшето училище. В резултат на това, включването им в норматива за издръжка довежда до разлика в средствата за веществена издръжка (разходи за дейност) за едно и също професионално направление в различните държавни висши училища.

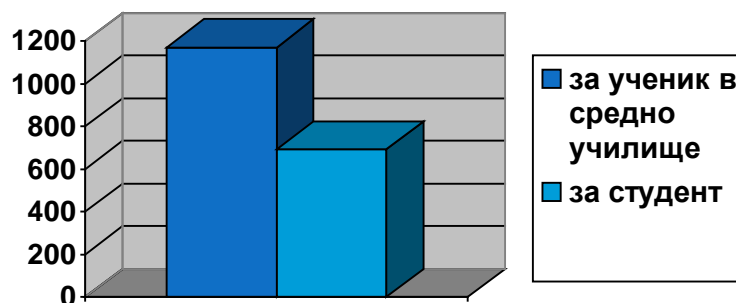
За съжаление, при определянето на субсидията за издръжка за държавните висши училища *не се вземат предвид и възможностите на чл. 91, ал. 2, т. 3 от Закона за висшето образование – резултатите от оценката при акредитацията на висшето училище и неговите специалности да оказват влияние при определянето на държавната субсидия*. Т. е. те са едни и същи за всички акредитирани висши училища.

* * *

През 2010 и 2011 г., съгласно заложените от МС финансови рамки издръжката на студентите ще се върне на нивото 2005-2006 г. *В макрорамката на бюджетите на страната за 2011-2013 г., публикувана на сайта на Министерския съвет е предвидено трансферите за висшите училища през периода да останат на нивото на 2010 г. С други думи, не се предвижда въобще да се подобри финансовото състояние на висшите училища.*

Парадоксът е, че при сега действащата система, издръжката за обучение на ученик в средно училище в София е 1170 лв, а за обучението на неговия бъдещ учител държавата отпуска 693.

Държавна издръжка на учащи се 2010

Дори ако вземем предвид плащаните от студентите такси, издръжката на студента е по-ниска от тази на ученика.

Субсидия за научна и художествено-творческа дейност

Законът за висше образование определя научната дейност като отговорност на университетите. Провеждането на научни изследвания е неотделима част от дейността на академичния състав. От своя страна, академичният състав на висшите училища представлява около 61 % от научния потенциал на страната.

Традиционно висшите училища насочват своята изследователска и развойна дейност към фундаментални научни изследвания. Тази дейност е изправена пред редица проблеми. Ограничените средства за научни изследвания, остарялата материална база и затрудненото снабдяване със специализирана литература и информация са само част от тях.

Съгласно чл. 91, ал. 3 от Закона за висшето образование, средствата за присъщата на висшето училище научна или художествено-творческа дейност следва да бъдат **не по-малко от 10 на сто спрямо издръжката на обучението.**

През 2003 г., Министерството на образованието и науката приема Наредба № 9 за финансиране на научноизследователската дейност в държавните висши училища на конкурсен принцип.

През 2010 г. средствата за наука за Софийския университет са 33.3% от определените от Закона за висше образование. Да не забравяме, че Софийският университет е най-мощната научна университетска институция у нас и това неизпълнение на закона ни удря най-силно.

Във всички рейтинги на висши училища по света най-важно значение има приносът му в науката – добра ли е науката – добър е университетът. Убеден съм, че няма кой да оспори приносът на университетската колегия в българската наука. И това го сочат безусловно всички анализи, правени в последните години.

Излишно е да повтарям неща и данни, които бяхме излагали в писмото си до Народното събрание през юни – и на което, между другото, не реагира нито един народен представител. Само да посоча, че h-index на Университета в началото на септември е с 2 пункта по-висок от края на май.

В проучването на управленските практики на Софийския университет, направено от одиторската компания „Делойт и Туш“ е установено, че Университетът е на средно европейско равнище по нивото на своята научна дейност. И това при финансиране в пъти по-ниско от това на другите университети, с които сме сравнявани.

Именно поради водещото място на Софийския университет в българската наука уравниловката при разпределянето на средствата за наука ни засяга особено тежко.

Към това се прибавя и фактът, че много висши училища нямат свое издателство или поне нямат научно издателство с мащабите на нашето. Субсидията за издаване на няколко стотин научни трудове и учебници е намалена от 364 000 лв. през 2009 г. на 264 000 лв. през 2010 г.

Гордеем се и с библиотеката си. Втора по богатство на книжния фонд в България, но първа по брой читатели и научна литература. От години убеждаваме управляващите, че за нея е нужно отделно финансиране. Няма отклик.

Субсидия за социално-битови разходи на учащите

Средствата за социално-битови разходи се определят на основата на действащите нормативни актове. Тя е намалена с 2 млн. лв. – от 9.5 млн. на 7.4 млн. лв.

В тази връзка трябва да посочим, че стипендиите за студенти са няколко групи. Размерите на стипендиите за докторанти и за чужди студенти са определени с постановление на МС и нямаме право да ги променяме. Така при сегашната криза единственото, с което можем да варираме са стипендиите за отличен успех и социалните стипендии. *С други думи трябва да наказваме социално слабите и най-добрите ни студенти – бъдещето на България.*

Лимитиране на разходите чрез СЕБРА – Системата за електронни бюджетни разплащания

За осъществяване на контрол и управление на плащанията е въведена системата за електронни бюджетни разплащания – СЕБРА. Софийският университет „Св. Климент Охридски“ е включен в системата на „единната бюджетна сметка“ от 2004 г. Това е регламентирано в закона за държавния бюджет за съответната календарна година, например за 2010 в параграф 21, ал. 1: *„Средствата по бюджетните, извънбюджетните, депозитните сметки и сметките за чужди средства в левове и във валута в Българската народна банка на централния бюджет, министерствата, ведомствата, Народното събрание, Сметната палата, Комисията за финансов надзор, Българската национална телевизия, Българското национално радио, Българската академия на науките, държавните висши училища, органите на съдебната власт, Националния осигурителен институт и Националната здравноосигурителна каса се организират и обслужват в единна система на събиране, съхраняване, разплащане и отчитане, наричана по-нататък „единна сметка“.*

На практика това означава, че лимитът за месечен разход на Университета се определя ежемесечно от Министерството на финансите в зависимост от одобрените разходи по бюджета и тези извършени към момента. *Без одобрението на Министерството, независимо от това, колко пари има в сметката и от какви източници са придобити, плащане от нея е невъзможно.*

Практическите стъпки за извършване на плащане по банков път за Университета, работейки в рамките на системата са следните:

1. Счетоводителите попълват платежен документ на основание договор/фактура;
2. Той се подписва от главния счетоводител и Ректора и се депозира в обслужващата търговска банка (в случая в БНБ);
3. Банковите служители го обработват и го въвеждат в СЕБРА;

4. На следващия ден следобед администраторът по СЕБРА го вижда онлайн на екран и при наличие на свободен лимит би могъл да го потвърди.

Искаме да подчертаем, че въпреки тази тромава процедура от началото на функционирането на системата до тази година никога не сме имали проблеми с месечния лимит на Университета. За съжаление, сега ограниченията на лимита ни създават сериозни затруднения. Особено неприятен е случаят със сумите по проекти, както в НИС, така и с международните или фирмени проекти, които са вече постъпили или постъпват в сметката на Университета и по които поради лимита не могат да бъдат направени плащания. Ежемесечно ректорското ръководство отправя искания за отпускане на лимити за разходи, но те не покриват необходимите разходи.

След среща в Министерството на образованието през юли постигнахме съгласие лимитът да бъде завишен еднократно допълнително с един милион лева, за да бъдат поети някои неотложни плащания по проектите. Държим да подчертаем – това не са допълнителни пари, отпуснати от Министерството, това са пари, спечелени от участниците в научните колективи, постъпили в сметката на Университета и които поради финансовите ограничения не можехме да изплатим. Да не говорим, че това са пари за дейности, от чието изпълнение зависи дали финансирането на проектите ще продължи.

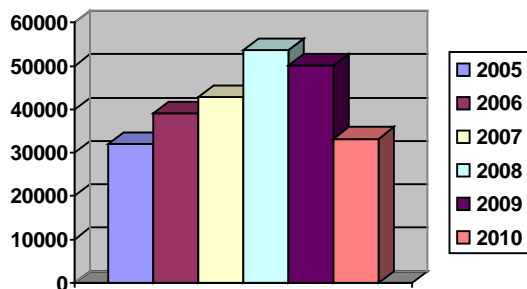
В рамките на наложените ограничения Софийският университет извежда финансирането на проектната дейност като приоритетна позиция при месечните разплащания, наред със заплатите и стипендиите.

* * *

Държавните висши училища са второстепенни разпоредители с бюджетни кредити към Министерство на образованието и науката (33 висши училища) и Министерство на отбраната (3). Те съставят, изпълняват, приключват и отчитат самостоятелен бюджет. *Превизиенето на приходите над разходите в края на календарната година преминава като наличност в бюджета за следващата година.*

През последните години размерът на предоставяната на Университета държавна субсидия се е променял, както следва:

ГОДИНА	ВСИЧКО СУБСИДИЯ
2005	31 959 718 лв
2006	39 118 348 лв
2007	42 742 296 лв
2008	53 700 081 лв
2009	50 071 267 лв
2010	41 511 966 лв
2010	33 209 572 лв

ПМС № 324 от 30.12.2009 г. за изпълнението на държавния бюджет на Република България за 2010 г. определя за Софийския университет „Св. Климент Охридски” следната субсидия:

ЕЛЕМЕНТИ НА СУБСИДИЯТА		
	СУБСИДИЯ - ОБЩО (I+II+III+IV)	41 511 966
I.	СУБСИДИЯ ЗА ИЗДРЪЖКА НА ОБУЧЕНИЕТО	28 721 799
	- средно-приравнен брой студенти I - VI курс	19 659
	- <i>среден норматив, получен от издръжката по ПН</i>	<i>1 461</i>
	<i>допълнителна субсидия за издръжка на обучението</i>	
II	СУБСИДИЯ ЗА ПРИСЪЩАТА НА ВИСШЕТО УЧИЛИЩЕ НАУЧНА ДЕЙНОСТ, ИЗДАВАНЕ НА УЧЕБНИЦИ И НАУЧНИ ТРУДОВЕ	1 286 070
	<i>в т.ч. субсидия за научна дейност</i>	<i>956 270</i>
	<i>в т.ч. субсидия за издаване на учебници и научни трудове</i>	<i>329 800</i>
III	СУБСИДИЯ ЗА СОЦИАЛНО-БИТОВИ РАЗХОДИ НА СТУДЕНТИТЕ И АСПИРАНТИТЕ (1+2+3+4)	9 251 359
	Разходи за стипендии, опред. по действ. норм. документи	5 707 800
	Средства от бюджета по норматив за един леглоден и един храноден в студ. общежития и столове към ВУ	3 543 559
IV	КАПИТАЛОВИ РАЗХОДИ	2 252 738

Предоставянето на непълен размер на субсидията през 2009 г. (45 505 902 лв. при план 50 071 267 лв. – 4 565 365 лв. по-малко от планираните), реално намали преходния остатък на Университета за следващата календарна година, който в последните няколко години се е изменял както следва:

година	начално салдо
2007 г.	4 352 171 лв
2008 г.	12 621 823 лв
2009 г.	23 251 596 лв
2010 г.	10 017 467 лв

Намалението на разполагаемите през 2010 г. средства спрямо предоставените от държавния бюджет през предходната година е заложено допълнително и с ПМС № 324/2009 г. – от 45 505 902 лв. (реално предоставени) на 41 511 966 лв. (планирани за 2010 г.) – с **3 993 936 лв.**

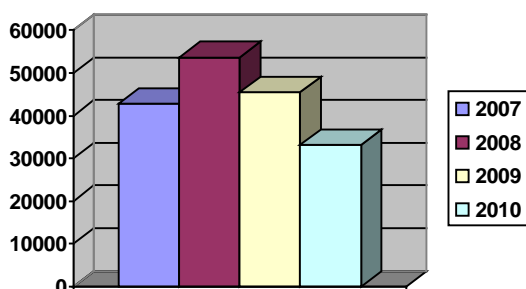
С ПМС № 76 от 20.04.2010 г. допълнително се ограничават разходите на Университета с **4 151 197 лв.**, за периода май – ноември 2010 г., като според

постановлението, тази сума ще се предостави през последния месец на годината, т.е. трябва да се потърсят възможности за разсрочване на неприоритетни плащания.

С изменението на Закона за държавния бюджет на Република България за 2010 г. и ПМС № 163 от 03.08.2010 г. се въвежда **20% намаление** на първоначално заложената субсидия (от 41 511 966 лв. на 33 209 572 лв.) – с **8 302 394 лв.** спрямо първоначално планираните средства в началото на календарната година.

За сравнение, през предходните няколко години бюджетната субсидия е била следната:

Година	Субсидия по Закона за държавния бюджет на РБ	Субсидия, предоставена на Университета след корекциите на бюджета	Допълнителни средства
2007	32 780 757 лв	42 742 296 лв	9 961 539 лв
2008	40 341 732 лв	53 700 081 лв	13 358 349 лв
2009 – 90%	42 325 567 лв	45 505 902 лв	3 180 335 лв
2010 г.	33 209 572 лв.	33 209 572 лв	За сега няма

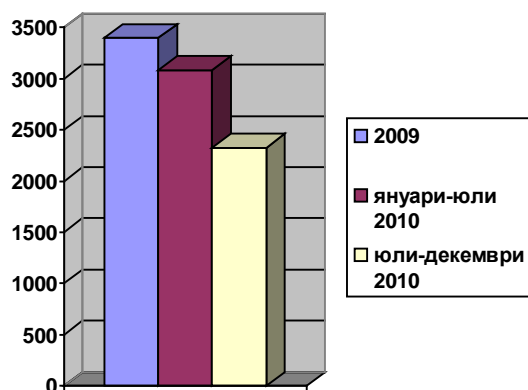

Въвеждането на подобно ограничение със закон означава, че се прилага за цялата година.

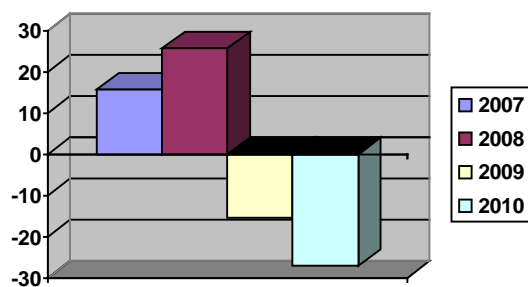
С други думи, през първите месеци Университетът е получавал месечните си трансше на база 41 511 966 лв. (1/12 от тази сума). „Спестяванията” трябва да се направят през оставащите до края на годината месеци, като разликата между средномесечния разход и средномесечната субсидия, т. е. месечният дефицит за оставащите месеци възлиза на 3 525 072 лева.

СРАВНЕНИЕ НА СРЕДНОМЕСЕЧНИТЕ РАЗХОДИ НА УНИВЕРСИТЕТА ПО ГОДИНИ									
ГОДИНА	Средно-месечна субсидия без добавки	Средно-месечна субсидия общо	Средно-месечен разход	в т.ч. заплати		в т.ч. хонорари, обезщетения		в т.ч. осигуровки	
				сума	процент	сума	процент	сума	процент
2008 г.	3 395 382 лв	4 475 007 лв	7 485 026 лв	2 469 566 лв	33%	714 638 лв	10%	548 007 лв	7%
2009 г.	3 395 702 лв	3 792 159 лв	8 373 579 лв	2 725 072 лв	33%	981 058 лв	12%	551 177 лв	7%
януари-юни 2010 г.	3 083 687 лв	3 083 687 лв	6 952 757 лв	2 730 125 лв	39%	851 492 лв	12%	524 217 лв	8%
за месец юли 2010 г.	3 083 687 лв	3 083 687 лв	6 843 688 лв	2 751 138 лв	40%	887 448 лв	13%	522 731 лв	8%
август-декември 2010 г.	2 324 753 лв	2 324 753 лв	5 849 825 лв	2 205 980 лв	38%	800 000 лв	14%	468 177 лв	8%

Средномесечна субсидия:

Ръст на изпълнение на субсидията спрямо предходната година в %

Какво означава 20% допълнително намаление на субсидията, направено след изтичането на първото полугодие, но предвидено като сума за цялата година?

Както се вижда от таблицата, субсидията през тези месеци покрива едва две трети от необходимите ни суми само за заплащането на труда на преподавателите.

Оттам нататък не остават никакви средства за стипендии, научни изследвания, книгоиздаване, закупуване на книги, за поддръжка на сграден фонд, на общежития, за охрана, почистване, аварийни ремонти. Отделно заплащане на топлоенергия (консумацията ѝ през последната година е паднала с 15% поради мерките за енергийна ефективност, които взехме през последните няколко години, но не и сумите, които отделяме за нея – или повишаването на ефективността ни не може да насмогне над повишаването на цените), вода, електроенергия, чиито цени, разбира се, не са намалени с 20%.

Не е реалистично да се очаква със собствени приходи да можем да покрием разликата – нито таксите на студентите са толкова високи – а те не би трябвало да са високи в един държавен университет, нито приходите ни от имоти са толкова високи, особено в криза като сегашната.

Какво направихме досега:

Специална група от декани, представители на ректорското ръководство и финансовият отдел прегледа възможностите ни и предложи на Академическия съвет (АС) план за съкращение на разходите.

Дори преди тя да е направила предложенията си, бяха взети някои спешни мерки:

На практика от април бяха спрени всички ремонти и строителства и разходите свързани с придобиване на дълготрайни активи, с изключение на аварийните ремонти и тези, които са финансирани от външни източници.

Прекратено бе изплащането на заседателни за заседанията на АС.

Сключен бе нов договор за почистване, с който месечните плащания се намалиха с 9 000 лв. – 54 000 лв до края на годината.

Считано от 10.07.2010 г. частично се прекрати договорът за охрана, с което дължимите суми до края на годината се намалиха с 39 672 лв.

Частично бяха прекратени доставките на ежедневници и печатни издания за Ректората и ФЖМК, с което дължимите плащания по договора се редуцират с 5 083 лв.

Намалени бяха с 30 процента лимитите на служебните мобилни телефони за всички ползвачи ги, с което разходът на Университета до края на годината се редуцира с 7 140 лв.

Командировки, доколкото въобще ги има, се правят почти само със средства от проекти.

Сключени бяха анекси към научноизследователските договори за намаляване на средствата с 20 процента.

До минимум са съкратени представителните разходи.

Сключено бе споразумение с „Топлофикация“ за разсрочване на изплащането на дълговете ни към тях, но то реално ще започне да бъде изпълнявано през септември, когато започнем да получаваме студентски такси.

Академическия съвет, след оживени обсъждания първо в Съвета на Деканите, прие програма за съкращение на разходите (тя може да бъде видяна от колегията в стенограмите на заседанията на Академическия съвет през май-юли 2010 г.).

Това, което сме направили до момента, това, което правим и което подготвяме, в никакъв случай няма да подобри съществено положението на Университета. По начало в никое отношение не сме се разпуснали. Цифрите за очакваните спестявания посочени в програмата, приета от АС едва ли ще бъдат достигнати. Не можем да си позволим лукса да съкращаваме колеги, за чието израстване държавата е влагала крупни средства години наред. Не сме частен университет, за да обучаваме студенти само в специалности, които изначално ще ни носят непосредствена печалба във финансов аспект.

Това, което постигаме с тази програма, за съжаление, е най-лошото, което можем да направим.

С нея наказваме кадърните и амбициозни преподаватели – тези, които са създали популярни и печеливши магистърски програми, тези които са спечелили значими научни проекти, които вкарват в Университета средства за оборудване, за лаборатории и му печелят престиж и у нас и в чужбина.

Наказваме преподавателите, които полагат допълнителен труд, без да получават възнаграждение за него – нещо, което противоречи на конституционните им права.

Наказваме колегите, които работят на различни нива в управлението на Университета и които в различна степен са се отказали временно от научните си и преподавателски интереси, за да направят това, което могат в интерес на цялата университетска общност.

Наказваме колегите, като във време на все по-голяма откритост към света на практика ограничаваме контактите им с най-добрите европейски и световни образователни и научни институции.

С нея наказваме нашите студенти като цяло и амбициозните и работещи сред тях в частност.

Наказваме ги с това, че максимално ограничаваме привличането на хонорувани преподаватели, които биха могли да им кажат и да ги научат на неща, които университетската колегия не може, тъй като дори ние нямаме специалисти във всички области.

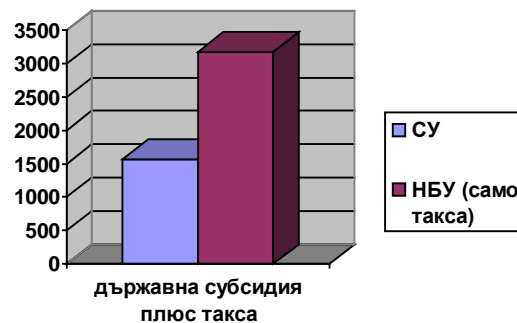
Наказваме ги с ограничаването на практиките и стажовете, които са неразделна част от изграждането на специалиста в много професионални направления.

Наказваме ги с ограничаването на подкрепата, която можем да окажем на студентски проекти в областта на науката и професионалното израстване. Отделно ги наказваме с намаляването на стипендиите.

Наказваме ги в битово отношение – с рязкото ограничаване на неотложните ремонти в общежитията, с невъзможността да им създадем средата, която заслужават, със спирането на топлата вода.

Какъв е резултатът?

Софийският университет обучава най-добрите юристи в България с два пъти по-малко средства от НБУ, например:

Не може да се очаква, че това може да продължи още дълго.

Уважаеми колеги,

В последните месеци – и за да сме точни от началото на май 2010 г. – в медиите се води истинска атака срещу Алма матер. За съжаление, нерядко подкрепяна къде под сурдинка, къде не от политически и правителствени среди. Прибягва се до инсинуации, до измислени цифри. Пример за това е вчерашният брой на „24 часа”, в който се цитират анонимни инспекторки, които твърдели, че годишно в специалност „Право” се приемат 100-120 души, към които се прехвърляли още 100 души. Според справката на Учебен отдел през 2010 г. са приети всъщност общо 300 студенти в първи курс – редовна и задочна форма на обучение. През 2009-2010 г. във факултета са прехвърлени от други факултети на Алма матер 30, от други български висши училища – 14 и от чужбина – 1. Тази година прехвърляния не са правени. Или заглавие „Разбиват „секретна” лаборатория” – при положение, че проф. Беленски още преди три седмици помоли за заповед, с която да предаде лабораторията на определена от декана комисия. В доста случаи опроверженията ни не се публикуват или се публикуват в неузнаваем вид. За още по-голямо съжаление, колеги от някои факултети, увлечени в някои субективни вътрешни противоречия, не се замислят и ги размахват в публичното пространство, което дири предимно скандали. Създава се впечатление, че в действие влиза комбинация от лобистки интереси. Без въобще да съм привърженик на платеното образование, начинът, по който бе приета поправката на ЗВО за платеното обучение в Народното събрание говори ясно, че основната й цел бе да се запази статуквото.

Уважаеми колеги,

Имам чувството, че се прави опит да се разбие чувството за корпоративност у университетската колегия, да се подкрепят едни за сметка на други, да бъде ударен авторитетът на Софийския университет като институция, която повече от век създава основните кадри на нашата държава. Това е свързано с непрестанното оплюване и неверие в собствените сили, които все повече се утвърждават в общественото пространство.

Една от причините може би е, че Министерството още не е готово с проект за коренна структурна реформа във финансирането на висшето образование и науката и затова предпочита да се реже от всякъде по равно.

От години слушаме, че ще се поощрява качеството в образованието и науката. За жалост, само се говори. От две години се говори, че финансирането на университетите ще зависи от рейтинга им. Но ние искаме не „някакви бонуси“ за университетите с добра наука, както половинчатата спомена преди две седмици министърът, а коренна промяна на философията на финансирането на висшето образование и науката.

По неофициални данни, представени пред представители на академичните среди, бизнеса, неправителствените организации и студентските съвети, разработваната от екипа на министър Игнатов рейтингова система ще сравнява качеството на обучението по професионални направления. Тази класация е насочена основно към кандидат-студентите и обществеността и дава за първи път в България количествени данни за случващото се във висшето образование.

От 21 професионални направления, в които СУ обучава студенти, нашата Алма матер дели първото място и то с огромна преднина с едва 2 други висши училища, при това частни. Тези резултати би трябвало да бъдат използвани, както при представянето пред широката общественост, така и за финансиране на висшето образование у нас.

През август 2010 г. Ректорът на Софийския университет изпрати две писма до Председателя на Съвета на ректорите проф. Борисов с настояване възможно най-бързо, преди да бъдат приети основните параметри на бюджета за 2011 г., да бъде свикано заседание на Съвета, на което в присъствието на министъра да бъдат обсъдени конкретните му параметри и въпроса за смяната на начина на финансиране. До този момент, подобна среща не е обявявана, а от всичко личи, че Министерството не възнамерява да променя коренно системата, а само да прави частични промени.

Уважаеми колеги,

Нека да го кажа като професионален историк, чийто период на специализация са повече или по-малко годините, в които е съществувал Софийският университет. Българското общество е преминавало през много по-тежки икономически и политически кризи от тази, която преживяваме сега. Но никога досега не е било поставяна под въпрос необходимостта от качествени кадри за България в степен, в каквата е поставяна сега. Никога досега Алма Матер, която е единственият български многопрофилен университет с европейско присъствие, не е била атакувана в медиите с такъв площаден и хулигански език, който говори само за ниската култура на тези, които го използват.

През следващите няколко седмици ректорското ръководство ще направи опити да промени финансовата ситуация на Университета. Ако това не стане, трябва да сме готови да защитим не нашите права, а правото на България да има младо, знаещо и можещо поколение.